

УДК 159.9: 316.62

ПІЛЕЦЬКА Любомира Сидорівна

*доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної психології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

МОБІЛЬНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті автор піднімає проблему мобільності як необхідної умови професійного становлення особистості. Наголошується, що мобільність безпосередньо пов'язана з процесом професіоналізації особистості. Категоріально поняття «професійної мобільності» і «кар'єри» є близькими в розумінні деперсоніфікованого процесу переміщень у професійному середовищі. Проте розуміння професійної мобільності не можемо зводити до зміни посад, перекваліфікації, формального набуття професійного статусу. Автор уважає, що професійна мобільність є складовою соціальної мобільності, має соціокультурний контекст і реалізується в конкретному соціально-психологічному просторі.

Ключові слова: *мобільність, професійна мобільність, професійний розвиток, кар'єра, професійне самовизначення.*

Постановка проблеми. Інтенсивність і динамічність змін, що охоплюють усі сфери життєдіяльності людини, зумовлюють трансформацію її ментальних моделей у XXI столітті. З одного боку, це уявлення про взаємодію зі світом, про себе та свою діяльність у ньому, з іншого – нові вимоги до особистості, серед яких уміння легко адаптуватися до мінливих умов, гнучко взаємодіяти з різними системами й суб'єктами, приймати нестандартні рішення, бути готовою до поглиблення своїх знань, тобто бути мобільною. Швидкість оновлення техніки й розробки сучасних технологій безперервно змінюють якість і умови професійної діяльності, унаслідок чого людина змушена неодноразово опановувати нові способи й види діяльності, підвищувати рівень своєї кваліфікації або навіть змінювати місце роботи чи фах. Саме тому можна стверджувати, що мобільність є необхідною умовою професійного становлення особистості.

Незважаючи на зростаючий суспільний інтерес до проблеми професійної мобільності, наукові розробки цього феномену є фрагментарними, а психологічна основа професійної мобільності залишається поза увагою дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковий обіг термін «мобільність» як рухливість, готовність до швидкого виконання завдання, уведений соціологами для визначення явищ, що характеризують переміщення соціальних груп та окремих людей у соціальній структурі суспільства (соціальна мобільність). Різні аспекти цієї наукової проблеми досліджували філософи і соціологи (Б. Барбер, Р. Бендікс, П. Блау, П. Бурдье, М. Вебер, Д. Голдторп, Р. Громова, К. Девіс, О. Дункан, Е. Дюркгейм, Л. Іонін, Р. Еріксон, Т. Заславська, Л. Кансузьян, Н. Коваліско, С. Ліпсет, О. Посухова, Р. Радаєв, Р. Ривкіна, П. Сорокін, В. Хесле, П. Штомпка та ін.); економісти та демографи (О. Білик, Ф. Гайсин, В. Данюк, М. Долішній, О. Лівшин, К. Микульський, Н. Мурадян, Л. Смірних, І. Смірнова, О. Стахів, Н. Сєдова та ін.), що надало змогу диференціювати уявлення про мобільність. З'ясовано, що вона може бути вертикальною і горизонтальною, індивідуальною і груповою, внутрішньогенераційною і міжгенераційною; соціальною, трудовою, культурною, міжпрофесійною, професійною, тощо. Диференціація наукових уявлень про мобільність пов'язана з динамічністю соціальних процесів на сучасному етапі розвитку суспільства, що призводить до підвищення мобільності особистості за різноманітними «векторами їх соціального функціонування» (П. Сорокін).

Значну увагу дослідженню проблеми готовності особистості до самореалізації та мобільності приділяли психологи (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, А. Борисюк, Ю. Бохонкова, О. Блинова, Г. Вайзер, П. Горностай, Ю. Дворецька, Н. Завацька, І. Зимня, Е. Зеєр, Є. Клімов, М. Кліщевська, О. Краснорядцева, О. Леонтєв, А. Маркова, Н. Михайлова, Л. Орбан-Лембрик, М. Пряжников, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, П. Шавир, А. Штейнмец та ін.).

Вагомий внесок в обґрунтування теоретичних засад формування професійної мобільності фахівців з середньою спеціальною і вищою освітою зробили педагоги-науковці: Л. Амірова, А. Ващенко, Л. Горюнова, В. Дюніна, Є. Іванченко, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, С. Капліна, Н. Кожемякіна, Л. Меркулова, О. Неделько, О. Нікітіна, С. Савицький, Н. Хакімова, Г. Яворська та ін.

Актуальними є дослідження професійної мобільності, її структури, видів (Є. Іванченко, С. Кугель, Л. Лесохіна, Л. Рибнікова, І. Шпекторенко та ін.). Дослідники (Л. Амірова, Л. Горюнова, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, В. Ковальова, Л. Левченко, Р. Пріма, В. Тихонович, М. Шабонова та ін.) розглядають професійну мобільність як готовність до змін у професійному середовищі та як адаптаційні процеси (Ю. Дворецька, О. Нікітіна, І. Нікуліна та ін.). Теоретико-методологічні основи дослідження професійної кар'єри, а відтак і вертикальної професійної мобільності у вітчизняній психології закладені розробками Л. Карамушки, О. Молл, В. Почебут, А. Толстої, В. Чикер та ін.

Основні підходи до визначення професійної мобільності проаналізовано О. Дудіною, Ю. Калиновським, М. Лукашевичем та ін. Переважна більшість наукових досліджень спрямовані на вивчення мобільності особистості в контексті її професійної підготовки: майбутніх офіцерів (А. Ващенко), економістів (Є. Іванченко), викладачів (Б. Ігошева, О. Нікітіної, Р. Пріми, В. Сластьоніна), інженерів (С. Капліної), менеджерів-аграріїв (Н. Кожемякіної). Досліджено умови формування професійної мобільності у представників різних професійних груп: фахівців технічного (Л. Меркулова) та машинобудівного (С. Савицький) профілів, працівників (Л. Сорокіна) й керівників (І. Забірова) промислових підприємств, викладачів вищої школи (Л. Амірова, І. Нікуліна), державних службовців (І. Шпекторенко).

Результати дослідження професійної мобільності, як детермінанти конкурентоспроможності особистості, представлено в роботах Ю. Дворецької, Е. Зеєра, А. Маркової, Л. Мітіної, М. Пряжнікова та ін. Уплив професійної мобільності

на розвиток і становлення успішної людини розкрито Б. Гершунським, А. Пригожиним та ін. Вивчення мобільності як професійної якості відображено С. Кугель, І. Смирновою, В. Суровневою та ін. Дослідження мобільності в контексті професійної компетентності розкрито в роботах В. Адольфа, Л. Сорокіної та ін.

Мета статті полягає в конкретизації розуміння професійної мобільності як особистісного безперервного саморозвитку, переходу на іншу стадію професійної кар'єри та набуття нової соціально-психологічної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В межах соціальної психології мобільність розглядається з позицій особливостей відносин, взаємодій між групами і всередині груп. Дані процеси значною мірою впливають на індивідуальну мобільність особистості та її професіоналізацію. Поняття «мобільності» синонімічне за своїм значенням таким термінам як «розвиток», «становлення», «соціалізація», оскільки всі вони відображають динаміку соціальних змін, на певному етапі онтогенезу визначеному соціальному прошарку.

Розвиток і становлення особистості в соціумі є процесом, коли при засвоєнні досвіду та умов життя здійснюється перехід від абстрактної можливості володіти соціальним статусом у реальну можливість і перетворення її в дійсність як результат, сукупність всіх реалізованих можливостей, наданих індивідові. Отже, розвиткові і становленню індивіда в соціумі завжди властива діалектика можливого й дійсного, необхідного і достатнього. Цей процес може поєднувати в собі ствердження і заперечення; соціалізацію, десоціалізацію, ресоціалізацію; рівень елементарного самовизначення, орієнтації на зовнішні регулятори і рівень саморегуляції, самоактуалізації, саморозвитку, незалежності від зовнішньої детермінації свободу і необхідність; творення і репродукування; індивідуалізацію і деперсоналізацію; поступально-прогресивне і регресивне в конкретних проявах; кризові і стабільні періоди в житті індивіда як узгодження «індивідуального» і «соціального» в процесі соціалізації; почуття власної гідності як основи благополуччя соціального життя

особистості в соціальній групі втрату індивідом почуття соціальної реальності тощо.

Процес становлення особистості не є абстрактним, позанормативним, вільним від соціокультурних впливів. Особистість – це завжди творіння певної епохи і соціокультурного контексту. При цьому важливо підкреслити, що зміни відбуваються не тільки в особистості, не тільки особистість проявляє активність як стосовно себе, так і стосовно групи, соціального оточення, а й змінюється саме суспільство, в якому ця особистість розвивається сам соціум активно впливає на неї. Соціально-психологічний, політичний, економічний процес може як сприяти прогресивному просуванню людини, так і гальмувати його. Отже, адекватні уявлення про розвиток особистості в соціумі можуть бути отримані тільки в процесі розгляду названих складових в єдності й за відсутності прибільшення чи применшення одних або інших (особи чи суспільства).

Мобільність безпосередньо пов'язана з процесом професіоналізації особистості. Важливим чинником мобільності виступає освіта, що здобувається у процесі професійного становлення, професіоналізації.

Професіоналізацію визначають як цілісний безупинний процес становлення особистості професіонала, що починається з моменту вибору професії, триває протягом усього професійного життя людини і завершується, коли людина припиняє свою професійну діяльність. Важливим процесом професіоналізації можна вважати становлення професіонала, розвиток професійно значущих якостей, перехід людини на наступний рівень професіоналізму тощо. Виділяють три основні етапи професіогенезу з погляду становлення професійної «Я-концепції»:

– етап орієнтації, у процесі якого відбувається професійне самовизначення і здійснення особистістю професійного вибору, первинне планування власного професійного життя,

– етап навчання, у процесі якого здійснюється засвоєння необхідних професійних знань, умінь і навичок, професійне

«дозрівання» особистості, виникає реалістичне уявлення про професійне середовище, ідентифікація з професією,

– етап професійного функціонування, що супроводжується розвитком професійної Я-концепції особистості.

Кожному з етапів професіогенезу відповідає свій «продукт» особистісного розвитку і, відповідно, становлення професійної Я-концепції [6].

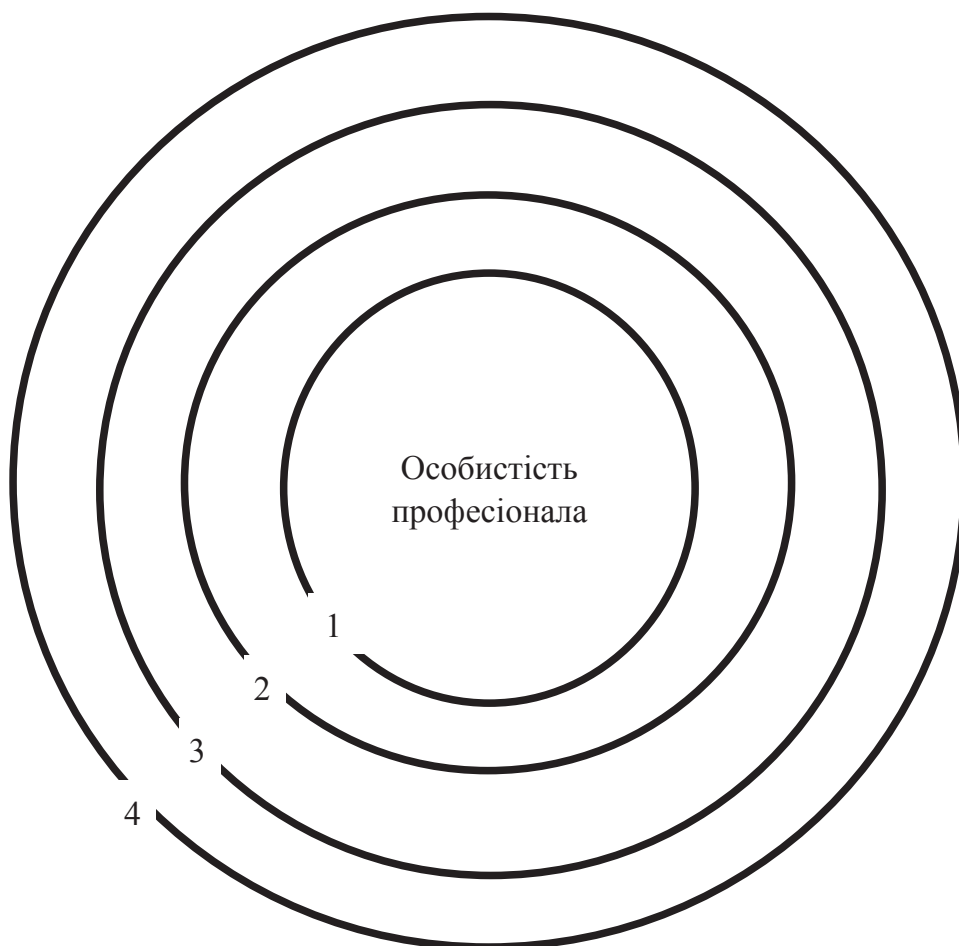
Здатність до професійної мобільності значною мірою визначається рівнем професійного розвитку особистості. Професійний розвиток часто розглядають як інтеграцію двох процесів: розвитку особистості в онтогенезі і професіоналізації особистості з початку професійного самовизначення до завершення активної трудової діяльності.

У науковій літературі знаходимо співзвучні терміни до поняття «професійна мобільність»: «переміщення» і «кар'єра». Саме поняття кар'єри може бути розтлумачене як у широкому, так і вузькому смислі. У першому випадку кар'єра розглядається як «професійне просування», «професійний ріст від одного щабля до іншого». В такому розумінні кар'єра близька до траєкторії руху даної людини до вершин («акме») професіоналізму. У другому випадку, під кар'єрою розуміють посадове просування, де на перший план виступає «досягнення певного соціального статусу, займання відповідної посади». Теоретико-методологічні основи дослідження професійної кар'єри започатковано представниками американської психології у 60-70 рр. минулого століття. Вітчизняні розробки дослідження професійної кар'єри закладені у працях таких дослідників як Л. Карамушка, О. Молл, В. Почебут, А. Толстая, В. Чикер та ін. Науковці зауважують, що у соціально-психологічному плані проблема кар'єри є комплексною та багаторівневою. На підтвердження зазначеної думки вченими виокремлено три підходи до вивчення кар'єри: соціально-психологічний, управлінсько-менеджерський, соціально-економічний. Узагальнюючи підходи до феномену кар'єри, можна сформулювати загальне визначення поняття: кар'єра – це життєвий показник соціальних та професійних досягнень

людини в організаційній структурі. Соціально-психологічний напрямок є найбільш співзвучним до розуміння сутності професійної мобільності, оскільки визначає кар'єру як посування людини в організаційній ієрархії та послідовність її занять протягом життя та як один із показників індивідуального професійного життя людини, досягнення бажаного статусу, а також досягнення визнання та слави. Управлінсько-менеджерський напрямок розглядає кар'єру як сукупність посад, які працівник займає на цей момент часу (фактична кар'єра) або може займати (планова кар'єра) розглядають кар'єру як ланку, що зв'язує прагнення індивіда та соціальних систем. Крім того, представники цього напрямку визначають управлінську кар'єру як постановку життєвих цілей за допомогою двох рівнів досягнень: з одного боку – це просування по рівнях ієрархії системи управління (розширення впливу), та з іншого – як особистісний розвиток. Представники соціально-економічного напрямку визначають кар'єру як динаміку рівня освіти і кваліфікації. При аналізі феномена кар'єри в руслі нашої проблеми важливим є вивчення соціально-психологічних чинників, які впливають на розвиток кар'єри, етапів та стадій кар'єри, а також швидкості їх проходження, успішності кар'єрного розвитку.

Узагальнюючи аналіз понять «професійна кар'єра» і «професійна мобільність», можемо констатувати, що зазначені поняття є близькими в розумінні деперсоніфікованого процесу переміщень у професійному середовищі. Проте розуміння професійної мобільності не можемо зводити до зміни посад, перекваліфікації, формального набуття професійного статусу. В процесі емпіричного аналізу доцільно аналізувати зміни в особистісній структурі в процесі кар'єрних переміщень. Саме тому вважаємо, що професійна мобільність є складовою соціальної мобільності, має соціокультурний контекст і реалізується в конкретному соціально-психологічному просторі (див. рис. 1.), чим визначене її місце у соціально структурованому середовищі.

На основі зроблених нами теоретико-методологічних узагальнень, можемо зробити висновок, що професійна мобільність – це складноорганізований конструкт в структурі психологічного профілю особистості проявляється в процесі професійної кар'єри і невіддільна від соціокультурного середовища професійної діяльності та взаємодії [3; 4; 5].

- 1 – професійна мобільність особистості
- 2 – психологічний профіль професійно мобільної особистості
- 3 – професійна мобільність як деперсоніфікований процес (професійна кар'єра)
- 4 – соціокультурне середовище професійної діяльності та взаємодії

Рис. 1. Місце професійної мобільності в соціально структурованому середовищі

Отже, щоб діяти у постійно мінливих умовах ефективно, фахівець повинен, по-перше, мати такі якості, як креативність мислення, швидкість прийняття рішень, здатність до частого навчання та вміння пристосовуватися до нових обставин, стійкість до фрустрації зовнішнього та внутрішнього середовища організації, уміння відслідковувати та правильно оцінювати стан довколишнього простору.

По-друге – бути готовим до змін, тобто до того, що людина може внести суттєві зміни у своє життя й діяльність без будь-якого втручання або тиску.

По-третє – бути активною особистістю. Соціально-професійна активність, як показник ступеня соціалізації особистості, проявляється не лише в пристосуванні особистості до інших професійних умов, а й спрямована на їхню зміну. Ступінь зміни цих умов є показником активності, а, отже, і мобільності фахівця в професійній сфері.

Професійний розвиток особистості також тісно пов'язаний із процесами професійного самовизначення.

Із позицій професійного становлення і розвитку професійне самовизначення розглядається як тривалий процес, що супроводжує увесь професійний шлях людини (Є. Клімов, Т. Кудрявцев, А. Маркова, М. Угарова та ін.). Згідно з даним підходом, в якості змісту професійного самовизначення розглядають вибір конкретної професії або вибір рангу професії, професійної сфери; самореалізацію і самовдосконалення людини в суспільстві, праці і трудовому колективі; набуття професійної ідентичності; виділення і перегляд критеріїв, норм для самооцінки відповідно до етапу розвитку. Результат професійного самовизначення з погляду представників даного підходу може змінюватися залежно від стадії професійного розвитку.

Активна побудова людиною власної трудової діяльності – цілей, систем дій, зовнішніх і внутрішніх засобів, умов виступає вираженням загальної властивості активності психічного відображення, сповненого суб'єктивності. Якщо говорити про розвиток суб'єкта праці, то насамперед слід говорити про розвиток його здатності самостійно осмислювати свою діяльність,

самостійно знаходити смисли цієї діяльності та шукати шляхи удосконалення себе в цій діяльності. На думку М. Пряжнікова [6], сутністю професійного самовизначення є самостійне й усвідомлене знаходження смислів виконуваної роботи та всієї життєдіяльності в конкретній культурно-історичній ситуації. Якщо розглядати самовизначення як важливий вияв психічного розвитку, активний пошук можливостей розвитку, формування себе як повноцінного учасника суспільства, то професійне самовизначення передбачає знаходження особистісних смислів у обраній, засвоєній або вже виконуваній трудовій діяльності, а також знаходження смислів у самому процесі самовизначення.

Е. Зеєр [2] розглядає професійне самовизначення особистості як процес її активної орієнтації у світі професій, пов'язаної з пошуком сенсу трудової діяльності, з внутрішніми і зовнішніми конфліктами, професійними і життєвими кризами; як процес виборів, що періодично повторюються впродовж всієї професійної кар'єри людини. Автор зауважує, що постійне уточнення власного місця у світі професій (або конкретної професії), осмислення власної соціально-професійної ролі, ставлення до професійної праці, колективу і самого себе стають значущими компонентами життя людини. Іноді виникає відчуження від професії, вона пригнічує людину, відчуває невдоволеність власним професійним станом. Іноді зустрічаються випадки вимушеної зміни професії (спеціальності) і місця роботи. Тож перед особистістю постійно виникають проблеми, що вимагають визначення власного ставлення до професії, аналізу і рефлексії власних професійних досягнень, прийняття рішення про вибір професії або її зміну, уточнення і корекцію кар'єри, вирішення інших професійно зумовлених питань [2].

Професійне самовизначення розуміють також як суттєву складову загального процесу життєвого розвитку особистості. При цьому формування внутрішньої психологічної основи самовизначення відбувається в процесі безперервної взаємодії суб'єкта з зовнішнім світом. Під час цієї взаємодії людина активно шукає себе, керуючись уявленнями про себе, свої очікування, свою

можливу роль. Тож особистість виступає суб'єктом свого професійного становлення [31]. Професійне становлення, самовизначення неможливо відокремити від життєвого шляху людини в цілому. Це зауважила Ш. Бюлер, зазначаючи, що більшість людей у визначені вікові періоди проходить певні стадії розвитку, яким відповідають стадії професійного розвитку.

На основі виділених С. Рубінштейном способів життєвого шляху дають характеристику модусам людського буття, що визначають, яким чином виявляються різноманітні індивідуальні особливості в процесі життєдіяльності, ведуть вони до розвитку, стагнації, регресу. На нашу думку, дані модуси визначають здатність особистості до мобільності. Таким чином, С. Рубінштейн висуває ідею розуміння життєвого шляху, з одного боку, як деяке ціле, а іншого – як ряду якісно визначених етапів, кожний з яких може завдяки активності особистості стати поворотним, тобто радикально змінити її життєвий шлях. Сама категорія «життєвого шляху» розглядається не знеособлено (згідно того чи іншого теоретичного підходу), а залежно від особистості, рівня її активності, свідомості, її особистісної зрілості, здатності приймати рішення і організовувати організацію часового простору. Особистість вибирає напрям життєвого шляху, змінює спрямованість життєвого шляху, організовує і координує його події і ситуації. С. Рубінштейн розробляє поняття «суб'єкта життєвого шляху», в якості якого (тільки за певних обставин) виступає особистість. Критеріями особистості як суб'єкта життєвого шляху є наступні: здатність до узгодженості внутрішньої організації і умов, вимог, обставин життя. Це і є спосіб життя, який виробляється суб'єктом у відповідності до його індивідуально – типологічних особливостей; здатність до оптимального вирішення життєвих суперечностей і розвитку як особистісному результату цих рішень; здатність до просування по життєвому шляху «по висхідній», тобто до розвитку як самовдосконалення [7].

Важливими компонентами структури життєвого шляху є такі складові як життєва позиція, лінія, перспектива і сенс життя. Життєва позиція – вироблений особистістю спосіб реалізації свого

суспільного життя, місце в професійній діяльності, способи самоактуалізації на життєвому шляху в цілому. Суттєвою характеристикою позиції є суперечності, які можуть або згладжуватися або загострюватися. На думку К. Абульханової-Славської, позиція характеризується особливим способом вирішення суперечностей, який показує, чи здатна особистість поєднати свої індивідуально-психологічні, вікові, статусні можливості, особливості і домагання з умовами і вимогами життя. Таким чином, життєва позиція багато в чому визначає сутність самореалізації людини в професії [1].

Для професійного самовизначення важливе значення має життєва лінія. Життєва лінія, (за К. Абульхановою-Славською), – це не стадії і переходи від минулого через теперішнє і майбутнє, а характеристика життєвого руху особистості в часовому і ціннісно-смысловому відношенні і способи поєднання минулого, теперішнього і майбутнього, утворені особистістю.

Отже, проблема самореалізації особистості в професії – одна з важливих проблем сьогодення.

Кризові явища – невід’ємний атрибут динамічного процесу професійного розвитку фахівця. Особливості переживання кризи та виходу з неї впливають на мобільність особистості. На різних етапах професіоналізації особистість неодноразово опиняється в кризових ситуаціях, що вимагають вибору нової траєкторії професійного та життєвого шляху. Численні економіко-політичні та соціальні зміни значною мірою впливають на професійну сферу, що призводить до розвитку масштабних соціогенних професійних криз. Також кризи професійного становлення пов’язані з віковою періодизацією. Науковцями для кожного віку виділені життєві кризи, що одержали різноманітні визначення: кризи нереалізованості, спустошеності, безперспективності, набуття досвіду, дослідження границь, протверезіння і звільнення, емансипації від батьків, максимальних досягнень, корекції життєвих планів, середини життя тощо.

При характеристиці життєвих криз, як правило, аналізуються труднощі професіоналізації особистості, колізії

кар'єри і суперечливість професійного життя. Загальновідомо, що основним у професійному розвитку особистості виступає фактор взаємодії між суб'єктом та об'єктом професійної діяльності. При цьому вивчаються такі питання, як розвивальні характеристики суб'єкта професійної діяльності (орієнтованість, спрямованість, професійно важливі якості, знання, вміння й навички, професійна компетентність, позиції тощо), розвивальні інтегральні характеристики особистості (інтереси, спрямованість, емоційна й поведінкова гнучкість тощо); стадії вікового психічного розвитку людини як суб'єкта праці з точки зору її домінуючих життєвих або професійних завдань; етапи професійного становлення особистості (оптація, профпідготовка, профадаптація, профмайстерність тощо); форми професійного становлення особистості (індивідуальна, особистісна, індивідуально-особистісна) відповідно до форм психічної регуляції діяльності; динаміка професійного функціонування (адаптація, становлення, стагнація) і стадії психологічної перебудови особистості (самовизначення, самовираження, самореалізація) у зв'язку з адаптивною поведінкою або розвитком особистості в професії [1; 2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Тож професійна мобільність ставить вимоги до особистості професіонала стосовно конкурентоспроможності, самовдосконалення, здатності до самоорганізації, подолання перешкод, прагнення до акме тощо. Професійна мобільність відіграє важливу роль у професійному становленні особистості як каталізатора розвитку, орієнтира у професійному просторі, засобу подолання кризових явищ.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская – М. : Мысль, 1991. – 301 с.
2. Зеер Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э.Ф. Зеер, Э.Э. Сыманюк // Психологический журнал. – 1997. – Т. 18, № 6. – С. 35–44.

3. Пілецька Л.С. Психологічна сутність професійної мобільності особистості / Л.С. Пілецька / Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К. : Вид-во «ЛАДО», 2013. – Т.1. – Вип. 40. – С. 368–371.

4. Пілецька Л.С. Психологічні критерії професійної мобільності особистості / Л.С. Пілецька // Зб. наук. праць Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2014. – Вип. 19. – Ч.1. – С. 152–159.

5. Piletskaya L. S. Psychological resources of a professional mobile identity / L. S. Piletskaya // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – № 1 (33). – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – С. 305–312.

6. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. М. : Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК». 1996. – 256 с.

7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2001. – 720 с. – (Серия «Мастера психологии»).

8. Шадриков В.Д. Деятельность и способности / В.Д. Шадриков. – М. : Логос, 1994. – 316 с.

Л.С. Пилецкая

МОБИЛЬНОСТЬ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье автор поднимает проблему мобильности как необходимого условия профессионального становления личности. Отмечается, что мобильность непосредственно связана с процессом профессионализации личности. Категориально понятие «профессиональной мобильности» и «карьеры» близки в понимании деперсонифицированного процесса перемещений в профессиональной среде. Однако понимание профессиональной мобильности не можем сводить к изменению должностей, переквалификации, формального приобретения профессионального статуса. Автор считает, что профессиональная мобильность является составляющей социальной мобильности, имеет социокультурный контекст и реализуется в конкретном социально-психологическом пространстве.

Ключевые слова: *мобильность, профессиональная мобильность, профессиональное развитие, карьера, профессиональное самоопределение.*

L. Piletska

MOBILITY AS A PREREQUISITE FOR PROFESSIONAL FORMATION OF THE PERSONALITY

The thesis is devoted to investigation of present psychological problem of study of social and psychological fundamentals of professional mobility of an individual.

Professional mobility of an individual is considered as integrating characteristic feature of specialist, internal (motivational, intellectual and will power) potential of an individual which is the basis for flexible orientation and active response in the dynamic professional environment (according to the level of competence and own attitudes). There was developed the structural-functional model of professional mobility, disclosed its main components (cognitive, operating-efficient, axiological-motivational, social-psychological competence) and determined their interrelation with the individual psychological characteristics of an individual. There were defined the stages of formation of professional mobility (motivation, activity, interiorization) and singled out its constructive (increase of professional resilience, professional response and improvement, satisfaction with work) and destructive (misadaptation, decrease of vital resilience, professional deformations and exhaustion, marginalization, disorganization) consequences.

The principles of formation of the concept of social and psychological fundamentals of professional mobility of an individual were determined: principles of equivalency, dynamics, differential prediction, prospects.

There was developed a program of social and psychological support of productive professional mobility of an individual. Efficiency of such a program was proved by positive changes in the perspective view of own career by the persons under study, increase of sociability, ability to cooperate, understanding of the others, prevision as well as growing internality in the sphere of work relations and internality in general.

Key words: *mobility, professional mobility, professional development, career, professional self-determination.*

Надійшла до редакції 02.06.2015 р.